

Hvarski kampanilizam - stereotipi i podrugljivi etnici otoka Hvara

Perinić Lewis, Ana

Source / Izvornik: **Studia ethnologica Croatica, 2011, 23, 215 - 237**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:303:401529>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-17**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute for Migration Research - Institutional repository for storing papers and data sets](#)

HVARSKI KAMPANILIZAM – STEREOTIPI I PODRUGLJIVI ETNICI OTOKA HVARA

ANA PERINIĆ LEWIS

Institut za antropologiju
10000 Zagreb, Gajeva 32/2

UDK 316.647.8(210.7Hvar)

398.25(210.7Hvar)

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

Prihvaćeno / Accepted: 31. 5. 2011.

U ovom se radu nastojao definirati pojam kampanilizam. Hvarski je kampanilizam istražen kroz mikroteritorijalnu analizu i identifikacije na razini susjednih otočnih zajednica. Zamijećena su tri kruga kampanilističkih rivaliteta i odnosa na otoku Hvaru, a potvrđeno je da mjesto koje se doživljava kao susjedno ne prelazi udaljenost veću od 10 kilometara. Prikazani su složeni sustavi rivaliteta i animoziteta kroz stvaranje stereotipa, podrugljivih etnika te njihovo potvrđivanje anegdotama, vicevima i uzrečicama. Stereotipi i podrugljivi etnici za stanovnike pojedinih otočnih naselja podijeljeni su u nekoliko dominantnih tematskih skupina i podskupina. Oni dodatno potvrđuju kompleksnost i pluralnost identifikacijskih strategija stanovnika otoka Hvara.

Ključne riječi: kampanilizam, otok Hvar, lokalne zajednice, skupni identitet, drugost, podrugljivi etnik

UVOD

Kampanilizam je uočen, definiran i istraživan u sredozemnim zajednicama te istaknut u snopu sociokulturnih osobina koje su izdvojili antropolozi Sredozemlja (Gilmore 1982a:178). Razlog tomu je povijesna i prostorna specifičnost mediteranskih sela koja se često opisuju kao ‘odvojena kraljevstva’, ‘male republike’ ili ‘sela države’ (Tak 1990:90), a njihove su granice temelj kampanilizma čiji je preduvjet upravo odvojenost i otežana komunikacija s društvenim središtima. Otočne zajednice uz navedene su činjenice još podložnije kampanilističkim identifikacijama zbog specifičnosti otoka koji je i sam ekološka zasebnost i kulturološki izdvojena cjelina.

Kampanilizam se u rječničkim definicijama i određenjima sociologa, sociokulturnih antropologa, povjesničara umjetnosti i arhitekata često

određuje u negativnom svjetlu kao zaostali, uskogrudni prežetak prošlosti kada su pojedinci bili vezani uz uski prostor svoje zajednice, ignorirajući više razine vlasti i svijet izvan prostora vlastitoga grada ili sela. Međutim, u vremenu urbanizacije, sekularizacije, individualizma i globalizacije, kada se očekuje nestanak takvoga izrazito lokalnoga, “zajedničkarskog” fenomena, u vrijeme država, nacija i interesnih nadnacionalnih udruživanja, kada se pojava koja se bavi mikroprostorima čini marginalnom, kampanilizam je ostao konstanta koja svojim strategijama (kulturnim, političkim, komunikacijskim i sl.) utječe i na pojedine globalne fenomene. Još ga intrigantnijim čini povezanost s lokalnom zajednicom kao malom socijalnom organizacijom vrlo snažno teritorijalno obilježenom, najintimnijim i najužim prostorom kojemu pojedinac pripada, izuzme li se obitelj i obiteljski dom. U istraživanju hvarskih identiteta i identifikacija¹ nametnuo mi se kao sveprisutna otočna danost. Kampanilizam dolazi od talijanske riječi *campanile*, zvonik, koji je simbol neovisnosti u mnogim mjestima središnje Italije. Najsličniji u svojem postanku i značenju je francuski pojam *l'esprit de clocher* (duh zvonika) koji imenuje i opisuje sličnu pojavu na jugu Francuske. Kao pojam kampanilizam je objašnjen u rječničkim natuknicama prilično neodređeno. Hrvatski leksikografi daju mu skraćenu odrednicu “lokalni patriotizam”, a u duljim objašnjenjima pojavljuje se kao opće mjesto: ljubav prema rodnom, vlastitom gradu ili kraju. Slobodan Prosperov Novak kampanilizam definira kao “bolesni i patetični odnos prema zavičaju”, kao “parohijalno uzdizanje vlastitog mjesta nad sva druga naselja i gradove, iskazivanje apsolutne ljubavi zavičaju koja se identificira s onim prostorom do kojega dopire zvuk zvona s vlastita zvonika” (Novak 2009:431). U engleskom jeziku ne postoji pojam koji bi semantički odgovarao tom izvorno talijanskom terminu. Engleski rječnici navode da bi se kampanilizam trebao prevoditi kao *parohizam*, a u takvoj ga odrednici onda koriste i sociokulturni antropolozi koji svoje radove pišu na engleskom jeziku (Gilmore 1982a:179; Tak 1990:90).

¹ U sklopu istraživanja lokalnih identifikacija na otoku Hvaru za potrebe doktorskoga rada, od 2006. do 2008. g. provodila sam terenska istraživanja na Hvaru kojima je obuhvaćeno 100 ljudi raznih životnih dobi iz svih stalno naseljenih otočnih naselja. Rad je izrađen u sklopu projekta *Populacijska struktura Hrvatske – antropogenetički pristup* (MZOŠ 196-1962766-2751, voditelj akademik Pavao Rudan).

Međutim, neki autori smatraju da je riječ o pogrešnom prijevodu i da je pojam kampanilizam semantički vrlo sličan pojmu nacionalizam koji podrazumijeva vjernost naciji i niz povezanih osjećaja ponosa, pripadanja, zajedničke povijesti i sl., samo riječ “nacija” zamijenimo riječima “grad” ili “selo” (Pagliai 2003:51) Etnolozi i antropolozi (Iszaevich 1980:322) koji istražuju na prostoru Španjolske govore o *sociocentrizmu* (*sociocentrismo*). U etnološkim i antropološkim istraživanjima zajednica pojavljuje se i termin *lokalizam* čije značenje u hrvatskome jeziku varira ovisno o disciplini u kojoj se koristi. U dijalektologiji je po određenju sličan dijalektizmu, obuhvaćajući govorne osobine nekog kraja. U sociologiji je pojam koji obuhvaća partikularne interese užeg područja i zatvaranje stanovnika i njihovih interesa i aktivnosti u lokalne okvire bez obzira na šire društvene interese. U pravnoj terminologiji u Hrvatskoj se često pojavljuje povezan s legislativom Europske unije, koja naglasak stavlja na regionalizam i lokalnu samoupravu. Pojam *lokalizam* bio bi dobar za opis svih oblika međumjesnih odnosa uočenih na otoku Hvaru. Međutim, ova analiza usmjerena je samo na one subjektivne aspekte identifikacije gdje se vlastito mjesto i zajednica u usporedbi s drugom zajednicom identificiraju kroz idealizaciju vlastitoga umanjivanjem drugoga, najčešće susjednoga i susjedova. Bez obzira na izrazito negativan karakter, koji se pripisuje pojavi kampanilizma, te na njegovu pojmovnu neodređenost i vrlo malen broj ozbiljnijih znanstvenih studija u hrvatskim društvenim i humanističkim znanostima koje ga temeljito obrađuju, kampanilizam je pojam koji najtočnije ujedinjuje pojave složenih međumjesnih odnosa i njihovih čvrsto zadanih razina na otoku Hvaru. Dodatni razlog je činjenica da otočani sami koriste ovaj termin upravo u gore navedenom značenjskom određenju i opsegu: “(...) sve što vrijedi ja mogu doseć sa pogledom sa svog zvonika, a ono što ne mogu doseć pogledom sa svog zvonika, to ne vrijedi, to je taj kampanelizam, kampanel znači zvonik na talijanskom” (Ivo, 58, Stari Grad)².

Pojam stereotipa i stereotipizacije ovdje je preuzak i nedovoljno precizan, osim toga stereotipi su samo jedan oblik međumjesnih antagonizama i rivaliteta koji se pojavljuju na otoku. Najbolje je određenje kampanilizma kao “sustava vrijednosti koji ekstremnim zavičajnim mjerilima procjenjuje najveći broj činjenica i događaja” (Rogić 1994:442).

² Sva imena u tekstu su izmišljena zbog zaštite identiteta kazivača.

Takav kompleksan sustav raspolaže i upravlja različitim identifikacijskim strategijama, kameleonski se prilagođavajući trenutačnim identifikacijskim zahtjevima društvene zajednice. U takvim se identifikacijama služi ponajprije subjektivnim obilježjima i stereotipima koji zbog naglašene simplifikacije i naoko očite razumljivosti predstavljaju omiljeni repertoar u interakciji zajednica. On nije statičan sustav, već se razvija kao i cijela lokalna zajednica (Tak 1988:149). Sva hvarska otočna mjesta, sela i gradovi dokazuju da “susjedi vrlo slične gospodarske osnove, podrijetla stanovništva, kulture i vjere, ipak (ili baš zato!) pronalaze međusobne razlike koje postaju označiteljima specifičnosti drugih i vlastite različitosti, odnosno drukčijeg identiteta” (Čapo Žmegač 1998:288). Prilično homogene hvarske zajednice koje se temelje na neposrednoj, svakodnevnoj komunikaciji i međusobnom poznanstvu svojih članova imaju snažan osjećaj pripadnosti vlastitoj zajednici i njezinu životnom prostoru, ali i snažno potenciraju niz stvarnih i subjektivnih razlika prema bližim i daljim otočnim susjedima. U takvim se bliskim odnosima razlike potenciraju, dok se sličnosti s drugima namjerno zanemaruju i marginaliziraju.

Osim stereotipizacije u sustavu kampanilizma pojavljuje se nadijevanje nadimaka, ali ne osobnih ili obiteljskih, već imenovanje stanovnika cijelih naselja ili gradova obično prema nekim negativnim obilježjima ili predimenzioniranju specifičnosti pojedinih objektivnih markera identiteta (prehrana, odijevanje, govor). Uz takve su nadimke vezane i različite stihovane rugalice te anegdote i vicevi koji služe kao popratne ilustracije naznačenom diferenciranju. Pri analizi međumjesnih odnosa susrećemo se s mnogostrukim kulturnim značenjima, svaki komentar ili mišljenje o susjednom naselju doima se poput jedine, prave, bezvremenske istine, no promjenama perspektive ili odlaskom u drugo otočno naselje svaka “istina” postaje mnogoznačna, promjenljiva i kompleksna. Za kampanilizam su važni situacijski okvir i društveno okruženje u kojima se realiziraju antagonizmi, rugalice, čak i fizičko nasilje među pripadnicima pojedinih naselja u prošlosti. Svi takvi primjeri agresije svedeni su na verbalnu agresiju koja se manifestira u upotrebi podrugljivih etnika, pjesmama rugalicama, izrekama i vicevima. Prostor i granice sela zapravo su temelji kampanilizma. On je primarno lokalna, “susjedski” fenomen. U početku istraživanja očekivala sam da će biti riječ o parovima naselja, o antagonizmima, rivalitetima i stereotipizaciji između dvaju mjesta. Binarnost je vrlo česta, međutim

nekad je riječ i o trima ili četirima susjednim naseljima. Vrlo je važan i geografski smještaj jer je istraživanje pokazalo da geografski malo udaljena naselja nisu ni u kakvom odnosu zbog prirodne prepreke ili prometnica koje ih ne povezuju, dok udaljenije naselje postaje predmet “susjedskog” interesa. Na Hvaru je to slučaj s naseljima na južnoj strani otoka (Sveta Nedilja) koja su zbog geografskog položaja, slabe prometne povezanosti ili depopulacije (Zaraće) izmahnula susjedskim antagonizmima. Najživlji kampanilizam je između:

1) sela Starogradskog polja: Svirče, Pitve, Vrisnik, Vrbanj i Dol. To uključuje i gradove Stari Grad i Jelsu, administrativne centre prema kojima sela gravitiraju

2) sela Brusje, Velo Grablje, Malo Grablje, tj. Milna i grad Hvar

3) sela na istoku otoka: Poljica, Zastrazišće, Gdinj, Bogomolje i Sućuraj, pri čemu Poljica i Zastrazišće zbog snažnije usmjerenosti na Jelsu i zapadni dio otoka izlaze iz definicije prvih, bliskih susjeda na istočnom otočnom prostoru. Na terenu je potvrđeno da udaljenost “koja me se tiče” ne prelazi 10 kilometara i ne obuhvaća više od pet susjednih sela te najbliži administrativni gradski centar.

Druga velika cjelina kojom se bavi ovaj rad jesu stereotipi i podrugljivi etnici hvarskih mjesta. Sve sredozemne zajednice poznaju jednake oblike institucionaliziranoga neprijateljskog nadijevanja nadimaka (Gilmore 1982a:179), u kojima su često sadržane predodžbe o stanovnicima susjednih naselja. Interes istraživača bio je ponajprije usmjeren na obiteljske nadimke koji su zamijećeni u sredozemnim zajednicama, a tek se u nekoliko odlomaka unutar tih radova spominju nadimci i atributi koji se dodjeljuju stanovnicima susjednih sela i gradova. Uz primarnu identifikacijsku ulogu, dodjeljivanje nadimaka (osobnih, obiteljskih ili nadimaka za skupinu) smatralo se mehanizmom društvene kontrole i regulacije zajednice³, praksom sličnom traču kao obliku kolektivne sankcije. Druga istraživanja okupljaju se oko tumačenja dodjeljivanja nadimka kao mehanizma stvaranja i očuvanja granica među skupinama pomoću kojih se one razlikuju i razdvajaju (Cohen 1977:111), jednim od sredstava društvene integracije

³ Ovo je objašnjenje prvi iznio Pitt-Rivers (1954) i ono je postalo temelj koji su u svojim istraživanjima prihvatili i proširivali ostali istraživači.

koje pridonosi jačanju kampanilizma u sredozemnim zajednicama (Brandes 1975:146). Od svih istraživača koji su se bavili određenjem skupnih ili grupnih nadimaka i njihovim funkcijama, izdvajam definiciju najprimjereniju ovom istraživanju: nadimci su “verbalne reprezentacije kolektivnog identiteta” (Gilmore 1982b:697). “Imena i nadimci koje si nadijevaju nerijetko u sebi sadrže i vrijednosnu, obično negativnu ocjenu drugoga” (Čapo Žmegač 1998:288). Oni su ustvari lokalni, sažeti stereotipi. U znanstvenim radovima koji se bave nadijevanjem podrugljivih imena i nadimaka stanovnicima susjednih sela i gradova koristi se termin *collective nickname* koji bi se izravno prevodio s engleskog kao *skupni/grupni nadimak*. Budući da se u ovome radu bavim isključivo nadimcima koji se nadijevaju stanovnicima stalno naseljenih sela i gradova na otoku Hvaru, termin skupni/grupni nadimak nije dovoljno precizan. U onomastici se za stanovnike naseljena mjesta koristi termin *etnik*. Svi su hvarski nadimci kojima se imenuju stanovnici susjednih naselja podrugljivi pa ću zato u ovom radu upotrebljavati termin *podrugljivi etnik*. Podrugljive etnike u svojim su istraživanjima španjolskih zajednica prvi zamijetili antropolozi koji su se bavili antropologijom Sredozemlja. U svojem pionirskom djelu *The People of the Sierra* Julian Pitt-Rivers zamjećuje da stanovnici Alcalé “za stanovnike Jacinasa govore da su oholi i lažljivi, za stanovnike Montejaquea da su glupavi i nasilni, oni u Benalurínu su zlobni, dok su stanovnici El Jarala pijani i uvijek povlače noževe” (Pitt-Rivers 1954:9). Tako Iszaevich (1980) i Brandes (1975) govore o međumjesnim rivalitetima i podrugljivim nadimcima između katalonskih i španjolskih sela, dok je Tak (1988) u selima planinskoga područja Toskane zabilježio čak 23 podrugljiva etnika. Ovakvo imenovanje i atribuiranje susjednih sela prate i rimovane pjesmice – rugalice, vicevi, anegdote i uzrečice o susjedima.

Međutim, pri interakciji dviju bliskih zajednica i njihovoj identifikaciji i samoidentifikaciji, koja se ovdje temelji isključivo na subjektivnim obilježjima (osjećajima, odnosima), ne smiju se zanemariti odnosi moći među skupinama. Kada upitate kazivače kako su nastali nadimci, oni uvijek napominju da je riječ o šalama i dosjetkama, ali iza podrugljive denominacije vidljiva je skrivena predrasuda, pokušaj vrijeđanja, podcjenjivanja i minoriziranja. Dodijeljeni nadimci su “oblik verbalne agresije, što je važno obilježje međuseoskih odnosa” (Tak 1990:98). U njihovu nadijevanju skriva se agresivnost prema drugoj zajednici,

unificiranje svih njezinih članova. Imenovatelji svode imenovane na jednu odliku, najčešće zamijećenu različitost, koju izdvoje i preuveličaju. Oni kojima je nadimak namijenjen obično za njega znaju, reagiraju na njega vrlo emotivno i najčešće uvrijeđeno. Imenovatelji su obično pripadnici zajednice koja je nadmoćna, ima nekakav autoritet koji joj “daje pravo” da generira opreke i imenuje. Ponekad nadimci znaju biti asocijativni i aluzivni te u sebi nositi čak i elemente stigmatizacije. Imenovana zajednica obično zbog nekih razloga (socioekonomskih, povijesnih, geografskih i sl.) ne posjeduje moć imenovanja i u većini slučajeva prihvaća nadjenuta imena sa svim konotacijama koje im imenovatelji pripisuju.

U podrugljivim etnicima kao sažetim stereotipima obično su odabrani, potencirani i podvrgnuti parodiji neki objektivni markeri identiteta ili prostorni fenomeni na koje zajednica ne može utjecati (smještaj sela, pogled na more i sl.). Temelje se na atribuiranju svojstava, obično negativnih, stanovnicima susjednog mjesta, ali i obilježja koja zadiru u prostor morala i ćudoređa. Pripisivanjem amoralnih i grešnih obilježja drugoj zajednici, zajednica koja imenuje preuzima ulogu moralnog arbitra. Takvo imenovanje u sebi sadržava i odgojnu dimenziju jer se njime upozoravaju članovi vlastite zajednice na što trebaju paziti da ne bi postali iskvareni kao stanovnici susjednih naselja. Stereotipi i nadimci obično se upotpunjuju uzrečicama, anegdotama, rugalicama u stihovima i vicevima o pripadnicima susjednih zajednica koji ih “potkrepljuju” i osnažuju. Stereotipi i podrugljivi etnici na otoku Hvaru mogu se podijeliti u nekoliko dominantnih, izrazito shematiziranih skupina i podskupina. Nadimci kao sažeti stereotipi te priče i anegdote koje ih potkrepljuju dovode tako hvarske stereotipne predodžbe do njihove esencije: do predodžbi kodiranih u jeziku i simplificiranim vicevima.

I. STEREOTIPI I PODRUGLJIVI ETNICI NASTALI NA TEMELJU OBJEKTIVNIH OBILJEŽJA

Govor, odijevanje, način života, svakidašnji rituali, vjera, običaji – objektivni su znakovi razlikovanja među skupinama. Oni su osnova samoodređenja, ali istodobno i temeljna podloga za kreiranje subjektivnih, često i izmišljenih, opreka prema drugima.

1. MOTIVIRANI JEZIKOM

Jezičnu kao jedno od najvažnijih sredstava identifikacije ima značajno mjesto unutar hvarskog kampanilizma. Budući da je Hvar otok na kojemu postoje čakavski (uz iznimku grada Hvara gdje se jedino na otoku govori čakavska inačica čakavskog narječja) i štokavski govornici, prva se razina jezične stereotipizacije temelji na razlici između dvaju dominantnih narječja. Kao glavni argument koristi se “autohtonost”: čakavski govornici smatraju se “izvornim” otočanima, dok Hvarane koji govore štokavskim dijalektom (stanovnike Sućurja) ne smatraju otočanima, već doseljenicima s kopna koji su i dalje orijentirani na kopno i s otokom nemaju nikakve veze osim što na njemu žive: “Sućuraj je posebni dio, ko da nisu otočani, jeste malo primijetili, to su čisti štokavci...” (Stipe, 76, Stari Grad).

Druga je razina jezične stereotipizacije stvaranje stereotipa na temelju jezične čistoće, gdje se obično sličnim idiomima susjednih sela pripisuje “iskrivljavanje” govora, nejasnoće zbog upotrebe različitih riječi za određene pojmove. Ako nema velikih razlika u govoru dvaju sela, obično se izruguje način govora, intonacija, brzina izgovora – *zatežu dok govore* (Sućuraj o Bogomolju), *zavlače, potežu, otežu* (Sućurani o Bogomoljanima, sva susjedna sela o Vrbanju) ili pak brzaju – *oni su ti brbljali govorom svojim* (Gdinjani o Zastržišćanima). Čakavci (Hvar), štokavci (Sućuraj) te stanovnici gradova koji u svojem govoru imaju mnogo talijanizama zbog potpune se jezične različitosti ne smatraju otočanima, već ili stanovnicima kopna ili potomcima stranaca. Jedini nadimak na otoku Hvaru koji je vezan isključivo uz jezičnu različitost jest nadimak *Fatokeći, Pataheći* ili *Pataketiči*, kako stanovnike sela Vrisnika nazivaju njihovi susjedi iz Pitava, Svirča i Vrbanja, zbog fonoloških osobitosti vrisniškog idioma kojima se razlikuje od susjednih čakavskih govora. Ostala naselja na otoku ne znaju za to stereotipno ime, najčešće kazivači znaju za naziv, ali većina ih ne zna zašto ih tako zovu i kako je do toga imena došlo. U dijalektološkoj literaturi nisu zabilježeni navedeni podrugljivi etnici, ali u obradi hvarskih govora u Vrisniku uočene su fonološke osobitosti koje su mogle utjecati na stereotipizaciju: zamjena /h/ sa /f/ i obrnuto: *mufa; Hilip*, itd. (Hraste 1935:12) te umekšan izgovor glasa ć (Vuković 2006:207). Vrisničani znaju za navedene podrugljive etnike, ali nemaju takvu percepciju vlastitoga

govora, već svoju jezičnu osobitost ističu kako “normalnost” ili pravilnost, a u govoru svojih susjeda uočavaju različitost i iskrivljenost: “Vrisničani govoriđu najnormalnije, a ovi drugi svi zatežedu malo” (Lenka, 63, Vrisnik).

2. MOTIVIRANI TRADICIJSKOM PREHRANOM

Na otoku postoji stereotipizacija pojedinih sela i gradova s obzirom na prehrambene preferencije i pojedine oblike tradicijske prehrane. Ta stereotipizacija počiva na prihvatljivoj i neprihvatljivoj, čak bismo mogli reći ‘tabuiziranoj’ hrani. Unatoč ograničenim otočnim prirodnim resursima, koji su u kriznim vremenima često rezultirali epidemijama gladi, kada su se konzumirale namirnice koje u normalnim okolnostima nisu bile dio otočnih prehrambenih navika, uvijek su postojale nepoželjne i neprihvatljive prehrambene preferencije. Tako se, recimo, Doljanima i Gdinjanima zbog lova i konzumacije puhova mesa nadijevaju podrugljivi etnici *Puhi*, *Pusi*, *Puhići*, *Puhari*. Puholov na otoku Hvaru tradicijski je počinjao nakon sv. Mandaline (22. srpnja) i nakon *jematve*, kad su životinjice u punoj veličini i snazi. Kazivači iz ostalih hvarskih naselja imaju podijeljen odnos prema puhovima kao hrani, neki su ih probali te u puhovini prepoznali specijalitet. Međutim, većina ih smatra miševima i ne bi ih nikada konzumirala: “Doljane smo zvali Puhovi, oni su jeli puhe, oni još i dan-danas, ti puhi su im bili sve, ja se gadim na te miševe i te puhe, ja ne znam” (Andro, 58, Sveta Nedilja).

Upravo sličnost puha s mišem izaziva odbijanje. Nick Fiddes navodi da se u zapadnom kulturnom krugu glodavci ne jedu, osim u očajničkim situacijama opsada i gladi (Fiddes, 2002:160). Doljani i Gdinjani vole isticati puholov kao svoju seosku tradiciju, vrlo podrobno objašnjavaju tehnike lova (suvremene: zračnim puškama, zamkama, istjerivanjem i omamljivanjem dimom te starije: *na ploču* ili *pod ploču*) i opisuju gastronomski užitak koji pruža konzumacija puhova mesa. Danas je puholov postao svojevrsni simbol Dola, vrlo dobro iskorišten u turističkoj ponudi i promociji mjesta. Lokalna udruga “Tartajuna” je 2008. godine pokrenula dolsku *Puhijadu* pod sloganom *Jednega puha u dvi fete kruha* gdje je uz kušanje specijaliteta od puhovine osmišljen cijeli zabavno-glazbeni program.

3. MOTIVIRANI NAČINOM ODIJEVANJA I POJEDINIM ODJEVNIM PREDMETIMA

S obzirom na odjeću specifičnu za pojedina sela stvorili su se i nadimci koji prema jednom odjevnom predmetu ili načinu njegova nošenja imenuju sve stanovnike nekog sela. Takve sam nadimke, nastale na temelju mode, odjeće, pronašla samo na istoku Hvara. Gdinjani su svoje susjede Bogomoljane nazivali *Gučari* zbog gornjih pletenih vesti (*guča*) koje su očito češće nosili od Gdinjana. *Guča* je odjevni predmet sličan džemperu, ručno ispleten od grube vune. Prema iskazima kazivača smatrana je izrazito neudobnom te je zapravo bila metafora za siromaštvo: "... tako je bilo za Bogomojane da su Gučari jer su uvijek nosili te suknene guče. Guča je gornja majica dugih rukava, to ti je bila debela guča" (Linda, 61, Gdinj).

Svoje još istočnije susjede Sućurane nazivaju *Suknjari*. Naziv je vezan uz odjevni predmet – sukneni ogrtači koji su Sućurani zbog ribarstva nosili češće od stanovnika susjednih mjesta: "Naši njih zovu Suknjari, da su nosili suknene jakete dok su bili kao ono po moru, jer se prije od sukna to plelo, od koza, kad su se šišale koze, onda se plela njihova ona dlaka, kostretina" (Linda, 61, Gdinj).

4. MOTIVIRANI ZANIMANJIMA I DOMINANTNIM GOSPODARSKIM GRANAMA

Na otoku Hvaru ribarski se posao pretežno smatrao manje vrijednim i mjesto u kojima je ribarenje bilo dominantna gospodarska grana (Vrboska, Jelsa, Sućuraj) iz perspektive susjednih, pretežno agrarnih naselja postaju izvor stereotipizacije i nadijevanja nadimaka (Vrbovljani – *Girori*, prema *gira* = sitna morska riba iz roda grgečki): "Girori, e, jer su najviše ribe lovili, ribari su bili, ribari i težaci, to je bilo glavno zanimanje" (Nikša, 70, Vrboska).

II. STEREOTIPI I PODRUGLJIVI ETNICI NASTALI NA TEMELJU SUBJEKTIVNIH OBILJEŽJA

1. MOTIVIRANI FIZIČKIM OBILJEŽJIMA

Ova skupina nadimaka temelji se na predrasudama, uzima jednu fizičku karakteristiku – visinu, boju kose ili kože koja je možda specifična za nekog pojedinca ili obitelj u tom selu – a oni koji dodjeljuju nadimak od nje stvaraju univerzalnu kategoriju koju pripisuju svim seljanima. Takva je stereotipna opozicija utemeljena na krupnom i sitnom stasu vezana uz stanovnike Pitava i Dola.

a) Pitavljani – gorostasni Bonkulovići

Za stanovnike najstarijega hvarskog sela Pitava na cijelom otoku kruži stereotipna predodžba o tome kako vole pojesti i popiti. Čak i kazivači iz naselja na istoku otoka Hvara, koji o drugim mjestima na zapadu znaju vrlo malo ili ništa osim njihova smještaja, poznaju priče o pitavskom apetitu. U susjednim mjestima rugaju im se da su *gulôzi/ gulôži* (proždrljivi, pohlepni za dobrom hranom). Dodijeljen im je podrugljivi nadimak *Bonkulovići* (od tal. *bono culo* – “fina guzica”, sladokusac, gurman). Većina kazivača iznosu pučku etimologiju povezujući nadimak s riječju *bokun* (u značenju komad, zalogaj), Bonkulovići vole pojesti dobar komad hrane. Javlja se i nadimak *Požerine* koji je značenjski povezan s glagolom *žderati* i time je još podrugljiviji od nadimka Bonkulovići. Naglašava se i količina hrane što je mogu konzumirati, koja je ujedinjena u hiperboličnoj izreci da Pitavljani mogu “pojist/izist mašur spize” (mašur – plitka drvena ili limena posuda namijenjena prenošenju materijala, npr. zemlje, šljunka; slična naćvama). Osim što naglašavaju njihovu sklonost jelu i piću, redovito spominju i snažnu fizičku konstituciju Pitavljana. Gotovo svi kazivači navode da su Pitavljani veliki i jaki ljudi, neki ih opisuju kao divove, a kako bi otklonili sumnju da je riječ o pretjerivanju i kako bi potkrijepili te iskaze, iznose vlastita iskustva susreta s Pitavljanima: “Jesu, to je istina, to nije ovaj stereotip, to je istina. Ja sam par puta išao za pitovskim križen i govorim: ‘Ma dobro, je l ja ovo sanjam ili su ovi ljudi stvarno veliki!’ Ogromni su, ogromni su, i to ono skoro nema nijednoga ispod metra i devedeset!” (Frane, 50, Hvar).

Vrhunac podrugljivosti nalazi se u podrugljivom etniku *Muli*. Zbog njihove tjelesne veličine i snage Pitavljani su slovili za iznimne radnike, u ruganjima ih uspoređuju s “mulom”, životinjom nastalom križanjem kobile i magarca, koja zbog snage i izdržljivosti služi za tegljenje i nošenje velikih tereta: “Reko bi, mul iz Pitov! (smijeh) Mogli su izist i popit, ali su mogli i lavorat” (David, 57, Zračće).

Zahvaljujući toj slici o gorostasnim Pitavljanima s velikim apetitom nastale su priče o njihovoj snazi i sposobnosti da pojedju ili popiju mnogo više od prosječnog čovjeka. Priče u sebi sadržavaju elemente preuveličavanja, hiperbolizma i pretjeranosti koji ponekad prelaze u nevjerojatno i čudesno:

“Imate jednu anegdodu, stari doktor Brida Vojtjeh, njemu je spomenik podignut ispred ambulante u Jelsi. On je išao uvijek na mula i jedanputa su išli tamo gore blizu Pitve ili možda i u Svetu Nedjelju i kad je išao i vidi, da skužate, jedan veliki izmet ljudski, on gleda i: ‘Oho, ovo je sigurno, ovo mora biti pitovski!’” (Ante, 79, Stari Grad).

Pojedini kazivači, kako bi otklonili sumnju i mogućnost da je riječ o pretjerivanju ili izmišljanju, navodili su mi anegdote u kojima su sami sudjelovali kao svjedoci njihova iznimnog apetita ili snage. Budući da su otočani obično ljudi koji su štedljivi i vrlo racionalno raspolažu svojim imutkom, Pitavljani svojom natprosječnom visinom, sklonošću dobrom životu s obiljem hrane odskakuju od ostalih otočana i njihove svakodnevne. Treba uzeti u obzir, što navode i neki kazivači, da su Pitve bile bogato selo koje je imalo dosta uvala i posjeda. Neki današnji hvarski gradovi i mjesta nastali su na pitavskim dobrima (npr. Jelsa je pitavska luka) ili migracijom Pitavljana. Pitavljani su, prema navodima ostalih otočana, svakodnevno jeli onako kako su ostali blagovali samo o većim blagdanima i slavljinama. Tu se očituje određena klasna i statusna razlika stanovnika Pitava koji su bili imućni posjednici i time svojim ekonomskim statusom odskakali od ostalih naselja starogradskega polja.

b) Sitni Doljani

Opozicija gorostasnim Pitavljanima po tjelesnoj su građi niži i sitni stanovnici Dola. Zbog toga ih nazivaju *Munita* (kovanice, sitan novac): “A

Doljani su posebna nacija. Jo sam ih uvijek zvala da su oni talijanska munita. Munita talijanska, znate koliko vridi lira, onda munita od jedne lire pa natrag, sitni novac, eto taki su Doljani” (Roza, 76, Rudine).

Osim što su *moli* (maleni), Doljane još opisuju i kao *čorne* (crnokose i tamnopusite). Pojavljuje se legenda o brodolomu i brodolomcu (redovito strancu) koji se spasio, naselio u Dol i ženidbom “unio” svoj genski materijal u seosko stanovništvo, što se manifestira u specifičnom izgledu njegovih današnjih potomaka.

2. MOTIVIRANI KARAKTERNIM OBILJEŽJIMA

Ova skupina stereotipa obično se temelji na negativnim ljudskim karakteristikama. Kad sam grupirala iskaze kazivača koji su se bavili stereotipima povezanim s karakternim obilježjima stanovnika otočnih naselja i podijelila ih po tematskim grupama, vidljivo je da se temelje na teškim i lakim grijesima prema učenju Katoličke crkve. Mogu se izdvojiti stereotipizacija i dodjeljivanje nadimaka stanovnicima najčešće susjednih naselja koji su povezani sa sedam glavnih, teških ili smrtnih grijeha. Stereotipizacija ne staje na glavnim grijesima, već za imenovanje, unificiranje i izrugivanje drugih koristi i lakše propuste. U prostoru otoka Hvara može se zamijetiti svojevrsna “moralna kartografija”. Svakome otočnom mjestu pridružen je neki glavni grijeh ili čak nekoliko njih. Na otoku Krku također je uočena povezanost sedam grijeha sa sedam lokalnih zajednica, sa sedam otočnih općina. U krčkom je primjeru vidljiv red: jedna općina i njezini stanovnici nositelji su jednog grijeha koji se manifestira u karakternim osobinama i ljudskim slabostima (Zebec, 2005). Na Hvaru se jedno obilježje pripisuje stanovnicima više hvarskih naselja, a stanovnici nekih naselja nositelji su više grešnih odlika.

a) Oholost, prepotentnost (Hvar, Stari Grad, Jelsa, Svirče)

Budući da je grad Hvar glavni otočni centar, o Hvaru i Hvaranima postoje stereotipi u svim otočnim naseljima bez obzira na njihovu blizinu ili udaljenost od Hvara. Otočani smatraju da Hvar svoj gospodarski prosperitet i povijesnu ulogu zahvaljuje svojem izvrsnom zemljopisnom položaju. Svi kazivači ističu da je zbog toga “bogomdanog” položaja Hvar uvijek u povijesti profitirao, nekad kao mletačka luka, a danas kao vodeća turistička

destinacija. Smatraju da su se Hvarani namjerno izolirali od ostatka otoka ne pokazujući bilo kakvu pripadnost otoku na kojem žive, već isključivo pripadnost svojem gradu. Budući da je u Hvaru bila upravna vlast, a u jednom je razdoblju cijeli otok potpadao samo pod općinu Hvar, ostali otočani smatraju da su Hvarani vladali otokom zanemarujući sva ostala otočna naselja i potrebe njihovih stanovnika, ravnajući se isključivo vlastitim interesima i probitkom grada Hvara: “Hvar je skroz nešto drugo, to su plemići, to je skroz drugi dio svita, mogli bi ga komotno ograditi, ne bi nam fali baš ono puno. Oni su skroz neki mondeni svijet...” (Luka, 50, Vrboska).

Stanovnici hvarskih naselja, posebno oni na istoku otoka, smatraju da ih Hvarani podcjenjuju, držeći da su manje vrijedni, “nekulturni seljaci”, “divljaci” u odnosu na njih građane s višestoljetnom sjajnom poviješću i uljudbom te prosperitetom koji se temelji na vrlo snažnom turizmu. Slični se stereotipi povezuju s ostalim otočnim gradskim centrima i njihovim stanovnicima. Stari Grad ili *Paiz*⁴ (tako ga imenuju sva naselja plodnoga starogradskog polja, ali i Velo Grablje, Jelsa i Sveta Nedjelja te Poljica i Zastražišće na istoku otoka) i njegovi stanovnici *Paizani/Paižani* također se smatraju uobraženima i oholima: “Oni su Paizani, oni su drugi. Paizani su sasvim drukčija vrsta ljudi nego što smo to mi, i oni misle da su nešto malo više” (Dinko, 65, Pitve).

Uz ohole stanovnike koji žive u otočnim gradovima, oholima i prepotentnima smatraju i stanovnike iz sela Svirča smještenog u središnjem dijelu otoka Hvara, čiji se stanovnici bave poljoprivredom i vinogradarstvom te su po procjeni ostalih otočana imućniji od stanovnika susjednih sela. Manifestacija te oholosti vidljiva je u njihovoj želi za isticanjem. Većina kazivača navodila je da se “vole pokazati”. To se očituje najviše u vanjskim obilježjima: odjeći (praćenje mode, nošenje odijela i kravate) i imutku. Kazivači govore da su željeli pokazati svima da imaju, da su bolji od drugih susjeda:

“(...) a za njih se zna priča da su Svirčonke i Svirčani znali ić kupiti u Zagreb šešir samo da ne bi bio isti, ne daj Bože, ko ne znam kod nekog. Ljudi bi otišli kupovat garderobu u Split, al oni bi otišli u Zagreb, samo da se ne bi dogodilo da imaju isti šešir ko neko ko ga je kupio u Split” (Mare, 30, Brusje).

⁴ *Paiz* – oveće naselje, grad, gradić; tal. *paese* – zemlja, kraj, zavičaj.

Svirče je jedno od rijetkih otočnih naselja koje ne bilježi demografski pad, već konstantni rast stanovništva zahvaljujući vinogradarstvu i vinarijama koji im osiguravaju posao, a samim time i vezanost uz selo. Vjerojatno su zbog ekonomskoga prosperiteta i razvoja sela izazivali ljubomoru i zavist ostalih naselja te postali metom stereotipizacije i ruganja.

b) Škrtost (Stari Grad, Jelsa, Hvar, Sućuraj)

Stanovnicima otočnih gradova Staroga Grada, Jelse, Hvara i Sućurja (koji, za razliku od ostalih naselja na istoku otoka, ima urbani karakter) pripisuju izraženu škrtost i negostoljubivost: “Starogrojani – oni su bili malo ... u njih se ni niko ... u provega Starograjanina se nikad niko ni napi vode, ni u Foranina, ni u Jelšanina! Onega provega (Grga, 76, Vrbanj).

Ta se škrtost i negostoljubivost najčešće ogleda kod proslava (*fjeri* – *fešti*) koje su povezane s crkvenim blagdanima. U hvarskim je selima običaj da se svi gosti koji su došli na *fjeru* počaste ručkom, dok u gradskim sredinama taj običaj, zbog broja hodočasnika, rodbine i prijatelja, očito nije zaživio ili je izumro. Vidljiva je iznimna sličnost svih iskaza, bez obzira na to o kojemu je od četiriju navedenih gradskih centara riječ: “A Sućurani su škrti, kad bi te bili sastali, kad bi bi doša u Sućuraj: ‘Kad si doša? Kada ćeš poč?’ Odma te pita ‘Kad ćeš poč?’” (Cvijeta, 66, Gdinj).

c) Bludnost (Svirče)

U Svirču je župna crkva posvećena Mariji Magdaleni ili svetoj Mandalini, kako je zovu otočani. Zbog te svete, koja je prije susreta s Isusom bila označena kao žena sumnjiva morala, Svirčanima se rugaju, povezujući osobine Magdalene grešnice s njihovim osobinama: “Ovo za Svirče kažu da je sveta Mandalina bila kurva pa su i Svirčoni” (Mate, 77, Jelsa).

d) Neumjerenost u jelu i piću (Pitve, Hvar)

Jedan od sedam smrtnih grijeha je neumjerenost u jelu i piću, a za otočane, koji žive s ograničenim resursima i samim time su skloni racionalnom trošenju svojih dobara, i najmanje pretjerivanje izaziva snažnu osudu. Time su Pitavljeni, skloni većoj i obilnoj konzumaciji hrane, obilježeni kao proždrljivi *Bonkulovići* i *Požerine*. Građanima Hvara pripisuje se sklonost piću, da su “volili bumbiti”. Osobito im to nadijevaju

Brušani, koji tvrde da su, zahvaljujući toj njihovoj mani, oni pokupovali sve hvarske uvale: “Forani vole bumbiti, to je istina, i na forskim bićerinima su Brušani dobili bruške vale...” (Šime, 50, Brusje).

U nadijevanju nadimaka povezanih s bludnošću i pretjeranim uživanjem hrane i pića osuđuje se svođenje na tjelesnost i tjelesne potrebe kao životno načelo.

e) Srditost (Vrbanj, Sućuraj)

Za Vrbanjane i Sućurane među naseljima na zapadu otoka priča se da su *barufanti/barufanti* (tal. *baruffante* – svađalica, kavgadžija), skloni izazivanju svađa i sudjelovanju u tučnjavama, obično na plesovima po selima ili pri sportskim natjecanjima. Zbog te njihove sklonosti izazivanju svađa i tučnjava (“činili su gveru”; *gvera* – tal. *guerra* – rat) na otoku se u novije vrijeme za Vrbanjane stvorio nadimak *Teksas*: “Bila je nekad generacija Vrbanjani koji su išli svukud u mjesta i tukli se, izazivali tuču, onda su ih bili prozvali Teksas, gveru su činili” (Pavica, 43, Vrbanj).

f) Lijenost (Sućuraj)

O Sućuranima, pretežno u Bogomolju i Gdinju, postoji stereotip da su lijenčine, da ne vole raditi: “Oni su govorili: ‘Da nimo ploće do penzije ni roda do nerada.’ [smijeh] (Jelena, 63, Zastrazišće).

g) Zavist

Ni uz jedno se hvarsko naselje ili skupinu naselja ne povezuje zavist niti se stanovnike nekoga otočnog naselja proglašava zavidnicima. Međutim, pogleda li se stereotipizacija i nadijevanje nadimaka povezanih s navedenim glavnim grijesima, vidljivo je da je zavist i ljubomora u temelju većine ruganja i vrijeđanja: zavist zbog ekonomskog prosperiteta (turizam u Hvaru, poljoprivreda u Svirču), zbog moći i ugleda (“dita” i trgovci u Starom Gradu i Jelsi, središte uprave u Hvaru i Sućurju) i sl.

3. MOTIVIRANI MENTALNIM SPOSOBNOSTIMA

U ovu skupinu ulaze stereotipi o glupavosti i smanjenoj inteligenciji (Grabljani, Hvarani) te o izrazitoj bistrini i inteligenciji (Brusje), s kojom je obično povezano natjecanje u tome koje je mjesto dalo više obrazovanih ljudi (Brusje, Gdinj, Bogomolje). Na cijelom otoku Hvaru prvo što vežu uz Brusje je iznimno velik broj intelektualaca rođenih u tome hvarskom selu. “Brušani imaju najveći broj intelektualaca po kvadratnom metru na tlu bivše Jugoslavije” (Šime, 50, Brusje).

Dodatna bruška specifičnost jest često spominjana “avenija akademika” ili “štroda akademika”, gdje mještani s ponosom pokazuju dio sela (Mandrać) iz kojega podrijetlo vuku čak tri hrvatska akademika. Općenito se čini da se stanovnici Brusja ponose svojom inteligencijom, što je vidljivo i u svim monografskim izdanjima o mjestu u kojima je uvijek dodan vrlo iscrpan popis svih bruških intelektualaca. Tumačenja zašto Brusje ima toliko školovanih ljudi uglavnom su se grupirala oko dvaju stajališta: prvo objašnjava njihovu mudrost geografskim smještajem sela i visokom nadmorskom visinom (206 m). Pristaše toga mišljenja smatraju da su horizonti, pogled s Brusja na važne pomorske putove, utjecali na razvoj inteligencije stanovnika.

Naime, iz svih se mjesta u selu može “vidjeti more”. To objašnjenje podsjeća na temeljne postavke antropogeografije koje je za opise Južnih Slavena u djelu *Balkanski poluotok i južnoslavenske zemlje, osnovi antropogeografije* primjenjivao srpski antropogeograf Jovan Cvijić: “Brusje, možda onaj pogled, onaj horizont širi vidike, čovjek rođen u kamenjaru mora se snać, ako ga baciš na glavu mora se dočekati na noge, to je borba za opstanak jednostavni” (Ivo, 58, Stari Grad).

Drugo najčešće objašnjenje školovanih Brušana jest siromaštvo sela, koje nije pružalo druge mogućnosti za život, ali i svijest Brušana da je školovanje vrlo važno u životu: “Na garlu ću zašparivat, a dite ću školovati! To je bila izreka” (Tonka, 75 Brusje).

Kao što se smještaj Brusja na uzvisini smatra glavnim čimbenikom bistrine i inteligencije njegovih mještana, tako je položaj u nizini ili u kotlini, gdje se ne vidi more, uzrok zatupljenosti i gluposti stanovnika sela s takvim, za otočane očito nepovoljnijim položajem. Prvi susjedi Brušana su stanovnici Veloga i Malog Grablja. Velo Grablje nije na uzvisini kao Brusje i samo se iz jednog dijela sela vidi dio mora. Položaj Maloga Grablja možda

je najspecifičniji na otoku. Malograobljani ne samo da ne vide more, nego su smješteni u klancu, okruženi prilično visokim stijenama koje selu daju poseban šarm, ali i začuđuju njihove susjede. Oni govore o kanjonu, klisuri ili “vali” u kojoj je smješteno selo: “Oni ne vide more, uopće, u kanjonu su dole, jedva njima i sunce dolazi dole” (Kate, 60, Brusje).

Susjedna naselja, osobito prvi susjedni Brušani, smatraju Grabljane neinteligentnima i budalastima. Pričaju niz anegdota i viceva o njihovoj navodnoj intelektualnoj skučenosti.

Osim toga, pripisuju im nekus, osobito u odijevanju i uređenju kuće, crkve: “Obuka si se kako Grobjanin” (Luce, 60, Hvar).

Jelšanima pak na otoku pripisuju stereotip *inšempjanosti* (ludosti). Kroz Jelsu teče potok prirodne izvorske vode koji se zove Slatina i stanovništvo se njime koristi još od antičkih vremena. Upravo je Slatina razlog zbog kojega Jelšane nazivaju i *Slatinari*. To ime ima još jednu konotaciju. Naime, za Slatinu kažu da je “živa voda” koja nikad ne presušuje, ali i da je “boćata voda”, “slana voda”, “luda voda”, “bolesna voda” od koje postaneš “malo ćuknut”, “malo ludast”, “malo šuškvav ovako”, “šušnut”, Jelšani su “malo zavrnuti od te vode”, “svi šempjani”, “to su sve blesani”. Zbog toga se, uz Slatinare, pojavljuje i nadimak *Driveni* jer su: “svi Jelšani pinkicu udriveni”, tj. “drveni je onaj čovjek koji je kao kip, niti govori niti šta čini niti šta producira.” Time se pojavio niz uzrečica o pijenju vode iz Slatine, koje u prenesenom značenju izražavaju da je netko lud ili je poludio: “Lud si ko Jelšani! Napio si se vode Slatine!” (Ante, 79, Stari Grad).

Jelšani i oni koji su podrijetlom iz Jelse tvrde da je stereotip nastao iz čiste zavisti i ljubomore jer ostali nisu imali svoje izvore, već gustirne, a voda je na otoku značila život.

4. MOTIVIRANI SLOGOM ILI NESLOGOM

Zanimljiva je mnogostrukost mišljenja i stereotipizacija povezanih sa slogom, zajedništvom pojedinih naselja ili njihovom neslogom i individualizmom. Oba su slučaja predmet poruge. O snažno povezanim zajednicama, u kojima svatko brani svojega i koje uvijek nastupaju kao kolektiv, govore da su “čopor”, “kolektivisti” (Velo Grablje). Podrugljiv

etnik za Velograbljane koji je nastao na temelju te odlike jest *Siouxi* [Sijuksi], prema poznatome indijanskom plemenu, čime se aludira na njihovu plemensku povezanost. Ovaj je nadimak novijeg postanja:

“Grabjane zovedu da su Siouxi [Sijuksi] kako Indijanci, da su svi u čoporu i oni, stvarno, koji su se spustili dole u Hvar, oni su ti svi ovako u grupama, nećeš ništa ti vidit njega kako samostalnoga, nego stoji u grupi” (Perica, 70, Hvar).

Često i stanovnicima Svirača pripisuju tu odliku povezanosti, nazivajući ih “klanom”, a dio kazivača opisuje upravo njihovim zajedništvom rašireni nadimak *Izraelci*:

“A da su oni ko ambiciozi, čula sam da ih zovu Izraelci jer su ko klan. To vam je sve kako ko, oni to vjerojatno ne bi samo za sebe rekli, a znaju da ih zovu tako” (Vinka, 77, Jelsa).

Kao što se izruguje pretjerano zajedništvo i povezanost pojedinih otočnih zajednica, osuđuje se i individualizam. Individualcima se na otoku smatraju Brušani:

“To su vam bili ljudi koji nisu znali ni uzest ni dat, znate. Oni su u životu, svega su se bojali, o svakome su mislili da je vrag, u svakom čovjeku su vidjeli neprijatelja, strašno nepovjerljivi” (Andro, 58, Sveta Nedilja).

ZAKLJUČAK

Kada se poredaju svi prethodno analizirani nadimci, za otok Hvar dobivamo stereotipni abecedarij prikazan u tablici 1.

Na otoku Hvaru su, u sklopu istraživanja otočnih identiteta, pronađena 24 podrugljiva etnika, a u ovome radu iznosi se i analizira jedan dio njih. Najveći broj podrugljivih etnika pripisuje se stanovnicima sela Dol, a zatim stanovnicima Brusja, Pitava, Jelse i Vrboske. Za stanovnike grada Hvara, Poljica i Zastrazišća te manjih naselja (Milna, Selca, Rudine, Zračće) nisu pronađeni i otkriveni njihovi podrugljivi etnici, a općenito je češća pojava

PODRUGLJIVI ETNIK	NASELJA
Bonkulovići	Pitve
Driveni	Jelsa
Fatokeći/Pataheći/Patakeći	Vrisnik
Girori	Vrboska
Gučari	Bogomolje
Izraelci	Svirče
Muli	Pitve
Munita	Dol
Paizani/Paižani	Stari Grad
Požerine	Pitve
Puhi/Pusi/Puhići/Puhari	Gdinj, Dol
Siouxi [Sijuksi]	Velo Grablje
Slatinari	Jelsa
Suknjari	Sučuraj
Teksas	Vrbanj

Tablica 1: Abecedni popis podrugljivih etnika otoka Hvara

dodjeljivanja ovakvih podrugljivih lokalnih nadimaka među mjestima na zapadu otoka Hvara. Najveći broj podrugljivih etnika i najživlji kampanilistički odnosi utvrđeni su među najstarijim otočnim naseljima smještenim u središnjem dijelu otoka, uz Starogradsko polje.

Hvarski je kampanilizam potvrđen kao kompleksan sustav međumjesnih odnosa i jedan od oblika svakodnevnih identifikacijskih strategija otočnih zajednica. Temelji se na uzdizanju i idealizaciji vlastitog mjesta i zajednice umanjivanjem susjednih mjesta i njihovih stanovnika. Tri su dominantna kruga kampanilističkih rivaliteta i odnosa na otoku Hvaru, koja se poklapaju s najstarijim geografskim i kulturološkim podjelama otoka. Pri interakciji bliskih otočnih zajednica i izražavanju snažnih lokalnih identifikacija, omiljeni su repertoar stereotipi i podrugljivi etnici

kao oblici verbalne agresije. Podrugljivi etnici i stereotipi na otoku Hvaru mogu se podijeliti u dvije dominantne cjeline: oni koji su nastali na temelju objektivnih obilježja (jezik, tradicijska prehrana, odjeća, zanimanje) i oni koji su motivirani subjektivnim obilježjima (fizička i karakterni obilježja, mentalne sposobnosti, sloga ili nesloga). Mnogo su češći podrugljivi etnici i stereotipi nastali na temelju subjektivnih obilježja, koji imaju mnogo tematskih skupina i podskupina. Njihova brojnost i trajnost snažna su potvrda vitalnosti kampanilističkih rivaliteta i potrebe za izražavanjem privrženosti lokalnoj zajednici. U abecednom popisu hvarskih podrugljivih etnika dobivamo izokrenuti, izvana neprimjetni otočni svijet, samo ovo nije jedan karnevalski dan, već alteritet višestoljetne svakodnevice i suživota. Otočna drugost zrcali se u grotesknosti, grubosti, deformiranosti, a u odnosima je vidljivo umanjivanje drugoga i načelo diskriminatornosti. Ovoj otočnoj zajednici, a vjerojatno i svakoj zajednici, možda nije dovoljan samo jedan dan u godini kada, prema Bahtinu, groteskni prikazi zbilje u karnevalskim povorkama izazivaju katarzički smijeh (Bahtin 1978). Ta slika izokrenute zajednice stalno je prisutna u imaginariju svakodnevnih drugih, prvih susjeda s kojima se dijeli život. Ona se uči i usvaja odrastanjem i životom u najintimnijim prostorima vlastitog doma i krajoliku užeg zavičaja, u najprisnijim odnosima s obitelji, rodbinom i susjedima. Zato su ovi nadimci i stereotipne predodžbe uvredljivi i snažno pogađaju one kojima su upućeni. Složeni oblici razlikovanja od drugoga pomažu konstruiranju i određivanju pripadnosti. Za dragoga susjeda potrebna nam je i njegova izobličena i predimenzionirana slika da bismo mogli odgovoriti na osnovno pitanje: tko sam i odakle dolazim.

LITERATURA

- BAHTIN, Mihail. 1978. *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjeg veka i renesanse*. Beograd: Nolit.
- BRANDES, Stephen. H. 1975. "The structural and demographic implications of nicknames in Navagonal, Spain". *American Ethnologist*, 2:139–148.
- COHEN, Eugene N. 1977. "Nicknames, social boundaries and community in an Italian village". *International Journal of Contemporary Sociology*, 14:102–113.

- ČAPO ŽMEGAČ, Jasna. 1998. "Seoska društvenost". U *Etnografija. Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, ur. Jasna Čapo Žmegač et al. Zagreb: Matica hrvatska, 251–295.
- FIDDES, Nick. 2002. *Meso – prirodni simbol*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- GILMORE, David. 1982a. "Anthropology of Mediterranean area". *Annual Review of Anthropology*, vol 11:175–205.
- GILMORE, David. 1982b. "Some notes on community nicknaming in Spain". *Man*, 17:686–700.
- HRASTE, Mate. 1935. "Čakavski dijalekt ostrva Hvara". *Južnoslavenski filolog*, knj. 14:1–55.
- ISZAEVICH, Abraham. 1980. "Household renown: the traditional naming system in Catalonia". *Ethnology*, vol. 19 (3):315–325.
- NOVAK, Slobodan Prosperov. 2009. "Granice Ljubićevog kampanilizma". U *Zbornik o Šimi Ljubiću*, ur. Tihomil Maštrović. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 429–438.
- PAGLIAI, Valentina. 2003. "Land I came to sing: negotiating identities and places in the Tuscan 'Contrasto'". U *Sociolinguistics: the essential readings*, ur. Christina Bratt Paulston i G. Richard Tucker. Oxford: Blackwell Publishing, 48–71.
- PITT-RIVERS, Julian A. 1954. *The People of the Sierra*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- ROGIĆ, Ivan. 1994. "Hrvatski otoci: sjećanje na pet razvojnih ograničenja". *Društvena istraživanja*, 12–13 (4–5):437–449.
- TAK, Herman. 1988. "Changing campanilismo. Localism and the use of nicknames in a Tuscan mountain village". *Ethnologia Europaea*, 18 (2):149–160.
- TAK, Herman. 1990. "Longing for local identity: intervillage relations in an Italian mountain area". *Anthropological Quarterly*, vol. 36 (2):90–100.
- VUKOVIĆ, Siniša. 2006. "Antroponimija Vrisnika. Nadimci i prišvarci mjesta Vrisnik na otoku Hvaru". *Čakavska rič*, 34 (1–2):203–221.
- ZEBEC, Tvrtko. 2005. *Krčki tanci. Plesno-etnološka studija*. Zagreb – Rijeka: Institut za etnologiju i folkloristiku – Adamić.

Ana Perinić Lewis

HVAR'S CAMPANILISM – STEREOTYPES AND COLLECTIVE NICKNAMES ON THE ISLAND OF HVAR

The aim of this paper is to define the term campanilism. Hvar's campanilism was researched through micro-territorial analysis and identification on the level of neighboring island communities. On the island of Hvar there are three circles of campanilistic rivalries and relationships and it was confirmed that a place which is seen as neighboring does not exceed a distance of more than 10 kilometers. The work presents complex systems of rivalry and animosity through the creation of stereotypes, collective nicknames and their confirmation through anecdotes, jokes and sayings. Stereotypes and mocking collective nicknames for the inhabitants of some island's villages are divided into a few dominant thematic groups and subgroups. They additionally confirm the complexity and plurality of identification strategies of Hvar islanders.

Key words: campanilism, island of Hvar, local communities, group identity, otherness, mocking collective nicknames

